

Osmanlıların Balkanları Fethi ve İdaresinde Mihaloğulları Ailesi (XIV.-XIX. Yüzyıllar): Mülkler, Vakıflar, Hizmetler

The Mihaloğulları Family's Role in the Ottoman Conquest and Rule of the Balkans (14th-19th Centuries): Real Estates, Pious Foundations and Administrative Services

Orlin Sabev (Orhan Salih)*

Özet

Mihaloğulları ailesi, Osmanlı'nın Balkanların fethi ve idaresinde önemli katkıda bulunmuş ve şöhret kazanmış bir ailedir. Aile mensupları akıncı komutanları olarak Osmanlı beylerinin önemli fetihler için yolunu açmış, aynı zamanda büyük sayıda vakıf kurarak Osmanlı idaresini güçlendirmişlerdir. Aile kurucularına Osmanlı beyleri tarafından uçbeyi unvanı verilmiş ve fethettikleri topraklardan mülkler temlik edilmiştir. Bu şekilde ellerine geçmiş olan mülklerden daha sonraları vakıflar kurulmuş ve bu vakıfların tevliyetinin aile mensuplarına ait olması şartı öngörülmüştür. Vakıf emlaklarından sağlanan gelirlerle ise cami, medrese, mektep vs. gibi hayrat eserleri inşa edilmiş ve onların giderleri karşılanmıştır. XV. yüzyılın ikinci yarısında uç beylikleri ortadan kaldırılmış olsa da bu ailelerin Osmanlı idaresindeki yeri ve Osmanlı toplumundaki statüsü korunmuştur.

Makalede biri Plevne'de diğeri İhtiman'da olmak üzere Mihaloğlu ailesinin iki kolunun mülk, vakıf ve hizmetleri ele alınmıştır.

Anahtar Kelimeler: Mihaloğulları ailesi, mülk, vakıf, Balkanlar, Plevne, İhtiman

Abstract

The renowned Mihaloğulları family played a significant part in the Ottoman conquest and rule of the Balkans. The members of this family facilitated the Ottoman conquests as the Ottomans vanguards and also strengthened the Ottoman rule by founding numerous pious

---

* Doç. Dr., *Bulgaristan Bilimler Akademisi Balkan Araştırmaları Enstitüsü.*

foundations. The founding family members were given the title of “frontier lord” by the Ottoman rulers and they were assigned with real estates from the lands they conquered. Later on, these estates were turned to pious foundations on the provision that the protection responsibility is upon the family members. With the incomes of these donated estates, charity institutions like mosques, madrasahs and schools are built and their expenditures are covered. Although, these frontier principalities are disappeared in the second half of the XV. Century, the statute of these families in the Ottoman administration and society is preserved.

The present article examined the real estates, pious foundations and the services of the members of the two branches of the Mihaloğulları family, one is located in Plevne and the other in Ihtiman.

Keywords: Mihaloğulları family, real estates, foundations, Balkans, Plevne, Ihtiman

Mihaloğulları ailesi, Osmanlı'nın Balkanların fethi ve idaresinde önemli katkıda bulunmuş ve şöhret kazanmış bir ailedir. Aile mensupları akıncı komutanları olarak Osmanlı beylerinin önemli fetihler için yolunu açmış, aynı zamanda büyük sayıda vakıf kurarak Osmanlı idaresini güçlendirmişlerdir. Aile kurucularına Osmanlı beyleri tarafından uçbeyi unvanı verilmiş ve fethettikleri topraklardan mülkler temlik edilmiştir. Bu şekilde ellerine geçmiş olan mülklerden –Evrenosoğulları, Malkoçoğulları, Turahanoğulları, Gümlüoğulları tanınmış akıncı aileleri gibi– daha sonraları vakıflar kurulmuş¹ ve bu vakıfların tevliyyetinin aile mensuplarına ait olması şartı öngörülmüştür. Vakıf emlaklarından sağlanan gelirlerle ise cami, medrese, mektep vs. gibi hayrat eserleri inşa edilmiş ve onların giderleri karşılanmıştır. XV. yüzyılın ikinci yarısında uç beylikleri ortadan kaldırılmış olsa da bu ailelerin Osmanlı idaresindeki yeri ve Osmanlı toplumundaki statüsü korunmuştur.

Bu makalede, değişik kaynaklara dayanarak biri Plevne'de diğeri Ihtiman'da olmak üzere Mihaloğlu ailesinin iki kolunun mülk, vakıf ve hizmetleri ele alınmıştır.²

---

¹ Bu ailelerin mülkleri ve vakıfları için bk: Levent Kayapınar, “Teselya Bölgesinin Fatih Turahan Bey Ailesi ve XV.–XVI. Yüzyıllardaki Hayır Kurumları”, *Abant İzzet Baysal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, Sayı 10 (2005), s. 184–196; Ayşegül Çalı, “Akıncı Beyi Evrenos Bey'e Ait Mülkname”, *Osmanlı Tarihi Araştırma ve Uygulama Merkezi Dergisi: OTAM*, Sayı 20 (2006), s. 59–79; Ayhan Pala, “Rumeli'de bir Akıncı Ailesi: Gümlüoğulları ve Vakıfları”, *Hacı Bektaş Veli Dergisi*, Sayı 43 (2007), s. 137–144.

² Makale, daha önce Bulgarca olarak basılmış olan iki makalemin geliştirilmiş varyantıdır. Bk. Orlin Sabev, “Rodit Mihaloğlu i müsülmanskoto obrazovanie v bulgarskite zemi na

* * *

Türk tarih yazıcılığına göre Mihaloğulları ailesinin kurucusu, XIV. yüzyılın başlarında Anadolu'daki Harmankaya kalesinin Bizans muhafızı Köse Mihal'dır.³ Nitekim Oruç Bey, XV. yüzyılın sonralarına doğru yazdığı kroniğinde o dönemin Mihaloğulları ailesinin mensuplarının Köse Mihal'ın varisleri olduğunu iddia etmektedir.⁴ Bu iddianın doğru olup olmadığı son zamanlarda bazı araştırmacılar tarafından sorgulanmaktadır.⁵

Köse Mihal'ın tahmin edilen iki oğlundan biri Anadolu'da, diğeri de Rumeli'de faaliyet göstermişlerdir. I Bayezit'in (1389–1402) verdiği H. 793/M. 1390 tarihli beratta adı geçen Mihaloğlu Ali Bey⁶ ve varisleri Amasya ve Bursa'ya yerleşmiştir.⁷ Aziz Bey adında olan diğer oğul ise oğlu Gazi Mihal Bey ile Edirne'ye yerleşmiştir.⁸ Enveri'nin H. 869/M. 1464–1465 tarihinde kaleme aldığı *Düsturname*'sine göre Köse Mihal'ın üçüncü bir oğlu olan Balta Bey'in

---

Osmanskata imperiya" [Osmanlı İmparatorluğu'nun Bulgar Topraklarında Müslüman Eğitimi ve Mihaloğulları Ailesi], *İstoriya na müsülmaskata kultura po bulgarskite zemi. İzsledvanıa* [Bulgar Topraklarında Müslüman Kültür Tarihi. Araştırmalar], ed. Rossitsa Gradeva, Sofia 2001, s. 136–166; Orlin Sabev, "Rodit Mihaloglu i müsülmaskata kulura v Pleven prez XV–XIX vek" [XV.–XIX. Yüzyıllarda Plevne'de Müslüman Kültürü ve Mihaloğulları Ailesi], *730 godini grad Pleven i myastoto mu v natsionalnata istoriya i kultura* [730 Yıl Boyunca Plevne Şebri ve Milli Tarih ve Kültürde Yeri], ed. Mihail Grınçarov, Pleven 2002, s. 140–152.

³ Mihaloğulları ailesinin kurucusu ve seçeresi için bk: Nüzhet Paşa, *Abvâl-i Gâzi Mihâl*, Dersa'adet 1315, s. 85; Ömer Gökçek, *Köse Mihal Oğulları* (İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Mezuniyet Tezi, 1950), İstanbul Üniversitesi Kütüphanesi 1801 (basılmamış), s. 18–19; Agah Sırrı Levend, *Gazavat-Nameler ve Mihaloğlu Ali Bey'in Gazavat-Namesi*, Ankara 1956, s. 184; Mahmut R. Gazimihal, "İstanbul Muhasaralarında Mihaloğulları ve Fatih Devrine Ait Bir Vakıf Defterine Göre Harmankaya Malikânesi", *Vakıflar Dergisi*, Sayı 4 (1958), s. 125–137; M. Tayyib Gökbilgin, "Mihal-Oğulları", *İslâm Ansiklopedisi*, Cilt 8, İstanbul 1960, s. 285–292; İsmail Hakkı Uzunçarşılı, *Osmanlı Tarihi*, Cilt 1, Ankara 1988, s. 570–572; Yurdan Trifonov, "Tarih ve Söylentilerde Mihalbey Oğulları" (Çev. T. Acaroğlu), *Belleten*, Cilt 60, Sayı 229 (1996 [1997]), s. 801–818; Ayşe Kayapınar, "Kuzey Bulgaristan'da Gazi Mihaloğulları Vakıfları (XV–XVI. Yüzyıl)", *Abant İzzet Baysal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, Sayı 10 (2005), s. 169–181.

⁴ *Oruç Beğ Tarihi*, ed. Atsız, İstanbul: Tercüman Gazetesi (basım tarihi yok), s. 26.

⁵ Colin Imber, "The Legend of Osman Gazi", *The Ottoman Emirate (1300–1389). Halcyon Days in Crete I. A Symposium held in Rethymnon 11–13 January 1991*, ed. E. Zachariadou, Rethymnon, 1993, s. 67–76; Colin Imber, "Osman Gazi Efsanesi", *Osmanlı Beyliği (1300–1389)*, ed. E. Zachariadou, İstanbul 1997, s. 68–77; Orlin Sabev, "The Legend of Köse Mihal: Additional Notes", *Turcica*, Sayı 34 (2002), s. 241–253.

⁶ Trifonov, a.g.m., s. 810; Nüzhet Paşa, a.g.e., s. 45–47; Gökçek, a.g.e., s. 74.

⁷ Gökçek, a.g.e., s. 29–31; Levend, a.g.e., s. 184; Gökbilgin, a.g.m., s. 286–287.

⁸ Gökbilgin, a.g.m., s. 286.

oğlu İlyas Bey'in oğlu Mahmud Bey ise Sofya yakınlarındaki İhtiman'a yerleşmiştir.⁹

Plevneli Mihaloğulları

Mihaloğulları ailesinin Rumeli kolunun esas kurucusunun Gazi Mihal Bey (öl. 1435–1436) olduğu söylenebilir çünkü kendisi H. 825/M. 1422 yılında Edirne'de cami ve imaret yaptırıp vakıf kurmuştur.¹⁰ Daha sonraları Rumeli kolunun bir uzantısı Plevne'ye yerleşmiştir. Evliya Çelebi'nin *Seyahatname'sine* göre Mehmed Bey ibni Mihal-i Kebir'in mezarı Plevne'de idi.¹¹ M. T. Gökbilgin, bu bilgiden hareketle Mehmed Bey'in bu ailenin Plevne kolunun kurucusu olduğunu tahmin etmektedir.¹² Evliya Çelebi, Plevne'de mezarı bulunan Mihaloğlu Mehmed Bey'in Musa Çelebi'nin H. 814/M. 1411–1412 yılındaki Pravadi fethinde katkıda bulunmuş olduğunu yazmaktadır.¹³ Erken Osmanlı kroniklerine göre Mihaloğlu Mehmed Bey H. 813/M. 1410–1411 tarihinde Musa Çelebi'nin beylerbeyi olmuştur.¹⁴ Ancak Evliya Çelebi'nin bahsettiği mezarın 1496 tarihinde Plevne'de vakıf kuran Mihaloğlu Ali Bey'in oğlu Mehmed Bey'e ait olduğu daha mantıklı görünmektedir. Çünkü 1540'lı yıllarda hazırlanan ve bugün Sofya Ulusal Kütüphanesi Şarkiyat Bölümü'nde saklanan Niğbolu sancağı mufassal tahrir defterine göre Mihaloğlu Mehmed Bey'e ait vakıflar yeni kurulmuştur.¹⁵ Bu kişi aynı zamanda 1526–1528 tarihinden sonra ve Kanuni Sultan Süleyman zamanında düzenlenen deftere göre Mihaloğlu Mehmed Bey Niğbolu sancağının sancakbeyi idi.¹⁶

Bazı veriler, Edirne'de vakıf kuran Gazi Mihal Bey'in Plevne ve dolaylarında vakıf kuran Mihaloğulları ailesinin ilk mensubu olduğunu akla getirmektedir. Örneğin Plevne'yi 1662 yılında ziyaret eden Evliya Çelebi'ye göre Plevne H. 720/M. 1320 tarihinde Sultan I. Murad Hüdavendigâr (1362–1389) zamanında Mihal Bey tarafından fethedilip sultan tarafından arpalık ve ocaklık olarak oğullarına verilmiştir. Yine Evliya Çelebi'ye göre I. Murad, sultan hasları olan bu bölgede bulunan 33 köyü Gazi Mihal Bey'e verip, oğullarını burada bulunan Yörük askerinin beyleri statüsüne getirip sefer sırasında Niğbolu sancakbeyi kolunda konup göçmekle görevlendirmiştir.¹⁷ Evliya Çelebi'nin

⁹ Gökçek, *a.g.e.*, s. 32–33.

¹⁰ M. Tayyib Gökbilgin, *XV–XVI. Asırlarda Edirne ve Paşa Livası. Vakıflar, Mülkler, Mukataalar*, İstanbul 1952, s. 244–245; Ekrem Hakkı Ayverdi, *Osmanlı Mimarisinde Çelebi ve II. Sultan Murad Devri (1403–1451)*, İstanbul 1989, s. 393.

¹¹ *Evliya Çelebi Seyahatnamesi*, ed. S. A. Kahraman, Y. Dağlı, 3. Kitap, İstanbul 1999, s. 176.

¹² Gökbilgin, “Mihal-Oğulları...”, s. 286.

¹³ *Evliya Çelebi Seyahatnamesi*, 3. Kitap, s. 176.

¹⁴ *Oruç Beğ Tarihi*, s. 68; *Aşıkpaşaoğlu Tarihi*, ed. Atsız, İstanbul 1992, s. 72.

¹⁵ *Turski izvori za bilgarskata istoriya* [Bulgar Tarihi İle İlgili Türk Kaynakları], Cilt 3, Sofya 1972, s. 454–455, 467–468.

¹⁶ M. Tayyib Gökbilgin, “Kanuni Sultan Süleyman Devri Başlarında Rumeli Eyaleti, Livaları, Şehir ve Kasabaları”, *Bellekten*, Sayı 77–80 (1956), s. 247–285.

¹⁷ *Evliya Çelebi Seyahatnamesi*, (ed. S. A. Kahraman, Y. Dağlı), 6. Kitap, İstanbul 2001, s. 95–96.

bahsettiği Plevne'nin fetih tarihi H. 720/M. 1320 yılı yanlıştır, ancak 1760'lı yıllarda ağızdan ağıza dolaşan rivayetlere göre Plevne halkı Plevne'nin fethinin Gazi Mihal Bey tarafından gerçekleştirildiğine inanıyordu. Zaten Evliya Çelebi'ye göre Plevne köylerinden İstoçeniçe (Tuçenitsa) köyü Gazi Mihal'in vakfı olup, Gazi Mihal'in Plevne'de bir hanı ve hamamı vardı.¹⁸ Aslında bazı XVIII. ve XIX. yüzyıllara ait belgeler Gazi Mihal Bey'in Plevne vakfından bahsetmektedirler.¹⁹

Gazi Mihal Bey'in oğlu Hızır Bey de Plevne'de bir vakıf kurmuştur. Hızır Bey'in oğlu Ali Bey'in H. 901/M. 1496 tarihli vakfiyesine H. 910/M. 1505'te yapılan ilaveye göre vakfın tevliyeti üstlenen Ali Bey'in en büyük oğlu Hasan Bey, babasının kurduğu vakfın dışında dedesinin ve büyük dedesinin kurdukları vakıflarının mütevellisi idi.²⁰ Bulgar tarihçi Georgi Ayanov'a göre Hızır Bey Plevne vakfının kurucusuydu.²¹ Hızır Bey hakkında çok az bilgi mevcuttur. Müneccimbaşı Ahmed'in (1631–1702) XVII. yüzyılın ikinci yarısında yazılan *Osmanlı Tarihi*'ne göre Mihaloğlu Hızır Bey, II. Murad'ın (1421–1451) János Hunyadi ile H. 852/M. 1448 tarihli Kosova meydan savaşına katılmıştır.²² Aşıkpaşazade ve Oruç Bey tarafından yazılan kroniklerde Hızır Bey'den bahsedilmemektedir.²³ Taşı H. 856/M. 1452 tarihli olan Hızır Bey'in mezarı, babası Gazi Mihal Bey'in Edirne'de yaptırdığı caminin avlusunda bulunmaktadır.²⁴

Hızır Bey'in oğlu Mihaloğlu Ali Bey H. 901/M. 1496 tarihli vakfiye ile Plevne'nin en büyük vakfını kurmuştur. Vakfiyesinde adı Alaeddin Ali Bey ibni merhum Hızır Paşa ibni Mihal Bey olarak verilmiştir.²⁵

¹⁸ Aynı yer, s. 96.

¹⁹ Başbakanlık Osmanlı Arşivi - İstanbul (BOA), Cevdet-Evkaf 18645 (H. 1169/M. 1755-56 tarihli ferman), 26938 (H. 1232/M. 1817 tarihli arzuhal), 31368 (H. 1199/M. 1784-85 tarihli berat), 32420 (H. 1191/M. 1777 tarihli arzuhal), 33310 (H. 1161/M. 1748 tarihli arzuhal), 33179 (H. 1174/M. 1761 tarihli buyrultu).

²⁰ Georgi Balasçev, Diamandi İhçiev, "Turskite vakıfı v bılgarskoto tsarstvo i dokumenti vırhu tyah" [Bulgar Çarlığında Türk Vakıfları ve Onlarla İlgili Belgeler], *Minalo*, Sayı 3 (1909), s. 239–264 (s. 255).

²¹ Georgi Ayanov, "Privilegirovani oblasti v Severoiztočna Stranca" [Kuzeydoğu Stranca'da Vergiden Muaf Tutulan Bölgeler], *Arhiv za poselištni proučvania*, Sayı 2 (1938), s. 32–36.

²² Müneccimbaşı Ahmed b. Lütfullah, *Camiü'd-Düvel. Osmanlı Tarihi (1299–1481)*, ed. A. Ağrakça, İstanbul 1995, s. 228.

²³ Bk. *Aşıkpaşaoğlu Tarihi*, s. 112–115; *Oruç Beğ Tarihi*, s. 99–105.

²⁴ Ayverdi, *Osmanlı Mimarisinde*, s. 392; Mustafa Özer, "Edirne'de Mihaloğullarının İmar Faaliyetleri ve bu Aileye Ait Mezar Taşlarının Değerlendirilmesi", *1. Edirne Kültür Araştırmaları Sempozyumu Bildirileri (23–25 Ekim 2003)*, ed. Levent Doğan, Edirne 2003, s. 326–330.

²⁵ Nüzhet Paşa, *a.g.e.*, s. 88; Balasçev, İhçiev, *a.g.m.*, s. 244.

Bazı tahminlere göre Ali Bey 1430 yılı civarında Plevne’de doğdu.²⁶ II. Mehmed (1451–1481) ve II. Bayezid (1481–1512) saltanat dönemlerinde akınlarda bulunmuştur.²⁷ Ayrıca da Semendire, Vidin, Niğbolu ve Sivas sancakbeyi olarak tayin olunmuştur.²⁸ Ölüm tarihi olarak değişik kaynaklarda 1492, 1500, 1503–1504, 1507 ve 1521 yılları gösterilse de²⁹, bir yandan vakfiyesinin tarihinin H. 901/M. 1496, öte yandan kendisinden merhum olarak bahseden ve oğlu Hasan Bey tarafından vakfiye’ye yapılan ilavenin tarihinin H. 910/M. 1505 olduğu dikkate alınırsa Ali Bey’in bu iki tarihlerin arasındaki yıllarda vefat ettiği ortaya çıkmaktadır.

Mihaloğulları ailesinin XIX. yüzyılda yaşamış olan mensuplarından Nüzhet Paşa’nın kaleminden çıkan aile tarihine göre Ali Bey geç yaşa kadar akınlarda bulunup kuvvetsiz kalınca Plevne’ye çekilip vefatına kadar orada yaşamıştır.³⁰ Gerçekten de vakfiyesinin tarihi ile ölüm tarihine bakıldığında Ali Bey’in hayatının son yıllarında bu vakfi kurduğu anlaşılmaktadır. Evliya Çelebi’ye göre Ali Bey’in mezarı onun Plevne’de inşa ettirdiği caminin mihrabı önünde bulunuyordu.³¹

1550’li yıllarda hazırlanan Niğbolu sancağı mufassal tapu tahrir defterinde Ali Bey’in vakfı nasıl kurulduğuna dair ipuçlar bulunmaktadır.³² Deftere göre Ali Bey, Sultan II. Bayezid tarafından Plevne, Dolna Giriviçe ve Kışın köyleri temlik edilmiştir. Bu köyler kendisine mülk olarak sultan ihsanıyla verildikten sonra Ali Bey bu köylerin topraklarına bir kimsenin reayası olmayan ya da cizye defterlerinde kayıtlı olmayan kâfir haymaneleri yerleştirmeye ve bunları da kendi mülkiyeti olarak varsayılacağına dair sultandan izin almıştır. Bu şekilde cem ettiği köylerinin gelirini Plevne’de inşa ettirdiği mescit, imaret ve zaviyesine gelir sağlamak için vakfetmiş, diğerleri ise oğul ve azatlarına bağışlamıştır.³³ Aslı muhtemelen 1579 tarihinde hazırlanan³⁴ ve H. 1022/M. 1613 tarihli sureti İstanbul Başbakanlık Osmanlı Arşivi’nde bulunan defterde³⁵ ve çok daha

²⁶ Olga Ziroviç, “Smederevski sancakbey Ali-beg Mihaloglu” [Semendire Sancakbeyi Mihaloğlu Ali Bey], *Zbornik za istoriju matitsa srpska*, 1971, Sayı 3, s. 9–27.

²⁷ Ziroviç, a.g.m., s. 9–14; Levend, a.g.e., s. 188–194; Gökbilgin, “Mihal-Oğulları...”, s. 287.

²⁸ Ziroviç, a.g.m., s. 14–15, 20–22; Gökbilgin, a.g.m., s. 287.

²⁹ Ziroviç, a.g.m., s. 24 (1507, 1514 tarihleri); Gökbilgin, a.g.m., s. 288 (1492, 1500, 1507 tarihleri); Levend, a.g.e., (1492, 1503–1504, 1507 tarihleri); Machiel Kiel, “Urban Development in Bulgaria in the Turkish Period: the Place of Turkish Architecture in the Process”, *International Journal of Turkish Studies*, Cilt 4, Sayı 2 (1989), s. 79–129 (1521 tarihi).

³⁰ Nüzhet Paşa, a.g.e., s. 70–78.

³¹ *Evliya Çelebi Seyahatnamesi*, 6. Kitap, s. 96.

³² Kiel, a.g.m. (BOA, Tapu Tahrir Defteri 382).

³³ BOA, Tapu Tahrir Defteri 382, s. 675.

³⁴ Ankara Tapu ve Kadastro Genel Müdürlüğü Arşivi’nde saklanmaktadır, KuK 559. Bk. Kiel, a.g.m., s. 109.

³⁵ BOA, Tapu Tahrir Defteri 713, s. 150.

sonraları II. Mahmud (1808–1839) tarafından 1823 yılında aynı vakıfla ilgili verilen fermanla³⁶ aynı bilgi tekrarlanmıştır.

Sözü geçen defterler ve fermana göre Ali Bey Plevne'deki mescit (cami) ve imareti için 17 köyün gelirlerini vakfetmiştir. Bu köyler şunlardır: Plevne, Dolna Giriviçe (Grivitsa), Plevne-i bala, Tırnani (Tırnene), Karaguy (bugün Gortalovo), Pırdilo (bugün Nikolaevo), Pırçoviçe, Bukovlık-ı bala (Bukovlık), İsmirdin, Dolna Mitropoliye, Gorna Mitropoliye, Vasildol, Tuçeniçe (Tuçenitsa), Brestoviçe (Brestovitsa), Belihmel nam-ı diğer Plazigız (Yasen), Beglej ve Laskari (Laskar). Plevne'deki zaviyesi için ise başka dört köyü vakfetmiştir: Kışın, Novasel nam-ı diğer Rayo, Kamenice (Kamenets) ve Bukovlık-ı zir (Bukovlık). Bu kaynaklarda Ali Bey'in oğul ve azatlarına hangi köyleri bağışladığı konusunda bilgi verilmemişse de vakfiyesinde yukarıda adı geçen köylerin dışında oğlu Hızır Bey'in oturduğu Ablança (Ablanitsa), diğer oğlu Hasan Bey'in oturduğu Gorna Diseviçe (Disevitsa), azatlarından Yusuf ibni Abdullah'ın oturduğu Gorna Giriviçe (Grivitsa) ve Şamlı Hızır ibni Abdullah'ın oturduğu Dolna Diseviçe (Disevitsa) adındaki köylerin Ali Bey'in mülk köyleri olduğu anlaşılmaktadır.

Yine aynı belgeler sadece Plevne, Dolna Giriviçe ve Kışın köylerinin II. Bayezid tarafından Ali Bey'e temlik edildiğini açıklamaktadırlar. Geride kalan 18 sayıda vakfedilen ve mülk statüsüne sahip olan dört köyün ne zaman ve ne şekilde Ali Bey'in eline geçtiklerine dair herhangi bir bilgi bulunmamaktadır. II. Mehmed'in saltanat döneminin son yıllarında hazırlanan 1479–1480 tarihli bir icmal defterinden³⁷ ve II. Bayezid'in saltanat döneminin başlarında hazırlanan 1481 tarihli başka bir icmal defterinden³⁸, Plevne, Dolna Giriviçe ve Kışın köyleri gibi Tuçeniçe, Ablanice, Bukovlık, Kamenice, Gorna Giriviçe ve Brestoviçe köylerinin de daha erken dönemlerde zeamet ve tımarlara kayıtlı olduklarını anlıyoruz.

Hülasa, Mihaloğlu Ali Bey'e sultan tarafından üç köyün geliri temlik olunmuş, defterlerde başka bir kimseye reaya olarak kayıtlı olmayan haymane kâfirleri temlik olunan üç köyün topraklarına yerleştirilmiş ve bu şekilde oluşan daha 22 sayıda köyün geliri üzerinde mülkiyet hakkı kazanılmıştır. Aslında Ali Bey, haymane reayanın yerleştirilmesinin dışında büyük ihtimalle eskiden beri mevcut olan ancak defterlerde kayıtlı olmayan yerleşim merkezleri de bir sonraki defterde kendi üstüne kayıt ettirmiştir.

Evlıya Çelebi, seyahatnamesinde Plevne ve dolaylarında yaşanan bu gelişme sürecinde I. Murad ile Gazi Mihal Bey'in büyük rol oynadıklarını yazmış

³⁶ Balasçev, İhçiev, a.g.m., s. 257–264.

³⁷ Turski izvori za bilgarskata istoriya [Bulgar Tarihi İle İlgili Türk Kaynakları], Cilt 2, Sofya 1966, s. 177, 239, 245, 247, 253, 301.

³⁸ Rumen Kovacev, *Opis na Nikopolskiya sancak ot 80-te godini na XV vek Sofya [1480'li Yıllara Ait Niğbolu Sancağı Tapu Tahrir Defteri]*, 1997, s. 130.

olsa da, Osmanlı belgelerinden ortaya çıkan tabloya göre aslında bölgenin gelişmesindeki esas rol oynayan kişiler II. Bayezid ile Mihaloğlu Ali Bey'diler. Zaten yukarıda belirtildiği gibi Evliya Çelebi'nin Mihal Bey'in vakfı olarak bahsettiği İstoçeniçe (Tuçenitsa) köyü torunu Ali Bey'in vakfına dâhildi.

Plevne ve dolaylarında yaşanan bu süreç, Ömer Lütfi Barkan'ın Osmanlı idaresindeki nüfusu az olan ve gelişmemiş bölgelerin kalkınmasında temlik ve vakıfların önemli rol oynamış olduğu yönündeki teorisini doğrulamaktadır.³⁹ Zira Machiel Kiel, III. Władysław ile János Hunyadi'nin Varna savaşıyla sonuçlanan 1444 tarihli uzun seferleri esnasında Plevne'nin de büyük zarar gördüğünü ve halk tarafından boşatıldığını tahmin etmektedir.⁴⁰ Daha sonraları Ali Bey'in iskân siyaseti sayesinde Plevne'nin ve çevresinin nüfusu artmıştır. Ali Bey'in vakfının kurulması öncesi ve sonrası tapu tahrir defterlerinde kayıtlı olan Plevne halkı üzerinde araştırmalar yapan M. Kiel, XVI. yüzyılın başlarında Plevne halkının hızla nüfusunun arttığını belirtmektedir. Bu durumun bir sebebi de Ali Bey'in bu halkı bazı vergilerden muaf tutmasıydı. Bunun dışında Plevne'ye Orta Avrupa topraklarından Yahudi de yerleştirilmiştir.⁴¹

Mihaloğlu Ali Bey'in iskan politikasını oğul ve azatları da takip etmişlerdir. Örneğin Ali Bey, azadı Yusuf'a bir kimseye reaya olarak kayıtlı olmayan 20 gayrimüslimi yerleştirmek şartıyla pınarı olan bir mezra vermiştir. Aynı şekilde yakını Halil Voyvoda'ya da bir mezra vermiştir ki, oraya Mihaloğlu Mehmed Bey'in mülk köylerinden 25 kişi yerleştirilmiştir.⁴² Yukarıda bahsettiğimiz üzere büyük ihtimalle 1579 tarihli Niğbolu sancağı mufassal tapu tahrir defterinin 1613 tarihli suretinde bu aileye ait mülk köyleri hakkında bilgi verilmiştir. Nitekim Mihaloğlu Mehmed Bey'in kızı Hatice Sultan'ın vakfı olan Tırsinik (Tristenik, bugün Slavyanovo) köyü hakkında böyle bir açıklama yapılmıştır: Mehmed Bey ibni Ali Bey Hersek sancakbeyi olduğu zaman Balay (Blagaj?) kalesini fethettikten sonra kaleden 15 evli kâfiri çıkartıp Plevne dolaylarındaki ve o zamanlarda pınarlı bir mezra olan bu köye yerleştirmiştir. Bundan sonra oğlu Hızır Bey Treşak (Trebižat?) kalesini fethedince kaleden yine 15 sayıda evli kafiri çıkartıp bu köye sürgün ettirmiştir. Köy ise Mehmed Bey ile oğlu Hızır Bey'in mülküydü.⁴³ Babası Ali Bey'den miras kalan Gorna Giriviçe köyü mülk olarak Mehmed Bey'in elindeydi.⁴⁴ Aynı şekilde bir zamanlar Ali Bey'in elinde

³⁹ Ömer Lütfi Barkan, "Osmanlı İmparatorluğunda Bir İskân ve Kolonizasyon Metodu Olarak Vakıflar ve Temlikler. II. Vakıfların Bir İskân ve Kolonizasyon Metodu Olarak Kullanılmasında Diğer Şekiller", *Vakıflar Dergisi*, Sayı 2 (1942), s. 354–361.

⁴⁰ Kiel, a.g.m., s. 108.

⁴¹ Kiel, a.g.m., s. 109–110.

⁴² Barkan, a.g.m., s. 361 (Ömer Lütfi Barkan herhangi bir kaynak göstermemektedir).

⁴³ BOA, Tapu Tahrir Defteri 713, p.146; 1479–1480 tarihli bir icmal tapu tahrir defterine göre Tırsinik köyünün gelirleri bir tımara bağlıydılar. Bk. *Turski izvori za bilgarskata istoriya [Bulgar Tarihi İle İlgili Türk Kaynakları]*, Cilt 2, Sofya 1966, s. 319.

⁴⁴ BOA, Tapu Tahrir Defteri 713, s. 222.

olan Ablaniçe köyü oğlu Mehmed Bey'in eline geçtikten sonra, 1613 tarihli defter suretine göre Mehmed Bey'in oğlu Hızır Bey'in eline geçip, vefatından sonra ise kızı Şehribanu Hatun'un eline geçmiştir.⁴⁵

Aynı deftere göre Mihaloğulları ailesine mensup olan diğer kişilerin elinde mülk olarak Plevne dolaylarındaki başka köyler de vardı. Susağırılık nâm-ı diğer Bivoliçe köyü Diseviçe köyüne çok yakın olduğundan eski defterde halkının Diseviçe halkıyla beraber kayıtlı olduğu açıklanmaktadır. Bir sonraki defterde ise bu köy ayrı ve İskender Bey'in mülkü olarak kaydedilmiştir.⁴⁶ Bohot (nâm-ı diğer Çokpınar) köyü Ali Bey'in mülkü olarak kayıtlıdır.⁴⁷ Yine Ali Bey'in mülk köylerinden olan Dolna Diseviçe köyü ise daha sonraları Sofu Mehmed Paşa'ya satılmış olmalıdır ki, bu paşanın 1547 tarihinde Sofya'da inşa ettirdiği cami, medrese, mektep, kütüphane ve imareten oluşan külliye için H. 1030/M. 1620–1621⁴⁸ ve H. 1173/M. 1759⁴⁹ tarihli belgelerden anlaşıldığı üzere bu köyden vakıf geliri sağlanmıştır.

Özet olarak söylemek gerekirse, Plevne bölgesinin büyük bir kısmı gerek mülk olarak gerekse vakıf olarak Mihaloğulları ailesinin elindeydi. Aynı zamanda bu ailenin mensupları birçok hayrat eserine imza atarak bölgenin Osmanlı zamanında önemli bir islam merkezi olarak gelişmesini sağlamışlardır. 1496 tarihli vakfiyesine göre Mihaloğlu Ali Bey Plevne'de birer cami, imaret, medrese, mektep ve zaviye yaptırmıştır.⁵⁰ XX. yüzyılın başlarına ait bazı iddialara göre Ali Bey'in bu külliyesine bir kütüphane de dâhildi.⁵¹

Vakfiyesinde koyulan koşullar gereğince vakfın mütevellileri olan Ali Bey'in varisleri de Plevne'de cami ve mektep inşa ettirmişlerdir. Ali Bey'in en büyük oğlu Hasan Bey'in oğlu olan Süleyman Bey⁵², Plevne'de başka bir cami ve imaret yaptırmıştır.⁵³ Plevne tarihçisi Yurdan Trifonov'a göre bu cami Koca Süleyman Bey Camisi adı altında XX. yüzyılın başlarında hala ayakta ve kitabesi

⁴⁵ BOA, *Tapu Tabrir Defteri 713*, s. 225.

⁴⁶ BOA, *Tapu Tabrir Defteri 713*, s. 224.

⁴⁷ BOA, *Tapu Tabrir Defteri 713*, s. 227; 1479–1480 ve 1481 tarihli icmal tapu tahrir defterlerine göre Bohot köyünün gelirleri bir tımara bağlıydılar. Bk. *Turski izvori za bilgarskata istoriya [Bulgar Tarihi İle İlgili Türk Kaynakları]*, Cilt 2, Sofya 1966, s. 323; Kovaçev, *a.g.e.*, s. 170.

⁴⁸ Sofya Ulusal Kütüphanesi Şarkiyat Bölümü, Defterler Koleksiyonu D62, var. 127b.

⁴⁹ BOA, *Cevdet-Evkaf 761*.

⁵⁰ Bk. Mariya KIPROVSKA, "The Mihaloğlu Family: Gazi Warriors and Patrons of Dervish Hospices", *Osmanlı Araştırmaları*, Sayı 32 (2008), s. 193–222.

⁵¹ Cevdet Çulpan, "Balkanlar'da Osmanlı Devri Türk Kütüphaneleri", *Türk Kültürü*, Cilt 4, Sayı 37–48 (1965–1966), s. 418–425.

⁵² Ömer Gökçek'in ve M. Tayyib Gökbilgin'in verdikleri aile ağacına göre (Bk. Gökçek, *a.g.e.*, s. 40; Gökbilgin, *a.g.m.*, 290–291).

⁵³ Ekrem Hakkı Ayverdi, *Avrupa'da Osmanlı Mimari Eserleri*, Cilt 4. Bulgaristan, Yunanistan, Arnavudluk, İstanbul, 1982, No: 1514, 1515, s. 76.

H. 927/M. 1521 tarihliydi.⁵⁴ 1613 tarihli defter suretinde Süleyman Bey'in vakıf köyleri olarak Gorna Giriviçe ve Susıgırlık nam-ı diğer Bivoliçe köyleri kaydedilmiştir. Deftere göre Gorna Giriviçe köyü eski defterde Ali Bey'in oğlu Mehmed Bey'in mülkü olarak kayıtlıydı. Bu köy Mihaloğulları ailesine mensup olan birkaç kişinin elinden geçtikten sonra Süleyman Bey'in mülkü olmuş ve en sonunda vakfa dönüştürülmüştür.⁵⁵ Susıgırlık nam-ı diğer Bivoliçe köyü ise eski defterde İskender Bey'in mülkü olarak kayıtlıydı. Bu köy de aynı şekilde elden ele geçip Süleyman Bey'in eline geçince nihayet beyin vakfına dâhil edilmiştir.⁵⁶ Süleyman Bey, cami ile imaretin dışında bir de mektep yaptırmıştır. Çünkü Evliya Çelebi'ye göre Plevne'de bulunan yedi mekteplerin arasında en ünlü olanlar Süleyman Bey ve Gazi Ali Bey mektepleriydi.⁵⁷

Müderriş Mehmed Emin'in 1767 tarihli bir arzuhalinden anlaşıldığı gibi Süleyman Bey, dedesi Ali Bey'in Plevne'de yaptırdığı camisinde vakıf yoluyla bir dersamlık görevini açtırmıştır.⁵⁸ Seyit Osman Efendi'nin H. 1172/M. 1759 tarihli arzuhalinden ise olasılıkla aynı aileye mensup olan Ayşe Hatun tarafından Ali Bey'in Plevne'de açtığı medresesinde müderrişlik dışında ayrı bir dersamlık görevi için Plevne'deki Gazi Mihal vakıflarına başka bir vakıf ilave edilmiştir.⁵⁹ 1715–1716 tarihli bazı kaynaklara göre ise Ayşe Hatun Plevne'de bir de mektep kurmuştur.⁶⁰

Mihaloğulları ailesinin mensupları en çok cami ve mescit yaptırmışlardır. 1540 tarihli bir mufassal vakıf defterinde Plevne'de Ali Bey'in mescidi dışında Mihaloğlu Mehmed Bey'in ve Mihaloğlu Hızır Bey'in annesinin mescitleri de kayıtlıdır.⁶¹ 1613 tarihli defter suretinde yukarıda bahsedilen Mihaloğlu Mehmed Bey'in kızı Hatice Sultan'ın camisi kayıtlıdır. Hatice Sultan, bu camiye gelir sağlamak için eline mülk olarak geçmiş olan Tırsinik köyünü vakfetmiştir.⁶² Yine aynı suretten anlaşıldığı gibi Şehribanu Hatun, babası ve Ali Bey'in torunu Hızır Bey'den miras olarak eline geçen Ablaniçe köyünün gelirlerini Plevne Süleyman Bey Camisi'nde Fatiha duaları okutmak için vakfetmiştir.⁶³ Yine aynı aileden Mahitab Hatun ise Bohot köyünün gelirlerinden miras olarak bir pay alıp payını Kuran cüzleri okutmak için vakfetmiştir.⁶⁴

⁵⁴ Yurdan Trifonov, *İstoriya na grada Pleven do Osvoboditelnata vojna [Kurtuluş Savaşı'na Kadar Plevne Şehrinin Tarihi]*, Sofya 1933, s. 44.

⁵⁵ BOA, *Tapu Tahrir Defteri 713*, s. 222.

⁵⁶ BOA, *Tapu Tahrir Defteri 713*, s. 224.

⁵⁷ *Evliya Çelebi Seyahatnamesi*, 6. Kitap, s. 96.

⁵⁸ BOA, *Cevdet-Maarif 8644*.

⁵⁹ BOA, *Cevdet-Maarif 486*.

⁶⁰ Ayverdi, *Avrupa'da Osmanlı*, s. 76, No: 1521.

⁶¹ *Turski izvori za bilgarskata istoriya [Bulgar Tarihi İle İlgili Türk Kaynakları]*, Cilt 3, Sofya 1972, s. 467.

⁶² BOA, *Tapu Tahrir Defteri 713*, s. 146.

⁶³ BOA, *Tapu Tahrir Defteri 713*, s. 225.

⁶⁴ BOA, *Tapu Tahrir Defteri 713*, s. 227.

Nüzhet Paşa'nın kaleminden çıkan Mihaloğulları aile tarihine göre Plevne camilerinden şu sekiz cami bu aileye mensup olan kişiler tarafından inşa ettirilmiştir: Koca Süleyman Bey, Küçük Süleyman Bey, Kara Ali Bey, Fatma Hatun, Hatice Hatun, Halil Ağa, Safer Katib ve Eski Gazi camileri.⁶⁵ Yukarıda bahsettiğimiz yine aynı aileye mensup olan Mehmet Bey'in ve Hızır Bey'in annesinin meşitlerini (bunlar Nüzhet Paşa'nın zamanında büyük ihtimalle ayakta olmadıkları için listede yer almamaktadır) de eklersek bu aileye ait olan camilerinin sayısı ona ulaşır. Ekrem Hakkı Ayverdi'nin tespitlerine göre Plevne'deki Osmanlı camilerin toplam sayısı 20 civarındaydı.⁶⁶ Bu durum Plevne camilerinin yarısının Mihaloğlu ailesi tarafından yaptırıldığını göstermektedir.

İhtimanlı Mihaloğulları

Enveri'nin H. 869/M. 1464–1465 tarihinde kaleme aldığı *Düstername*'sine göre Köse Mihal'in büyük torunu ve 1402 tarihli Ankara savaşında şehit düşen İlyas Bey'in oğlu Mahmud Bey Sofya yakınlarındaki İhtiman'a yerleşmiştir.⁶⁷ Rivayetlere göre Plevne gibi İhtiman da Gazi Mihal Bey tarafından fethedilmiştir. Son Ortaçağ Bulgar çarı İvan Şişman'ın (1371–1395) şehitliği ve mezarıyla ilgili bir rivayete göre Gazi Mihal İhtiman'ı ele geçirerek Türklere kazandırdığı için bu yer kendisine sultan tarafından temlik edilmiştir.⁶⁸ Konstantin Jireček'e göre İhtiman ismi *abd ü aman* ibaresinin bir bozuk telafuzundan meydana gelmiştir ve dolayısıyla bazı tarihçilere göre bu topraklarda yaşayan gayrimüslimler Osmanlı idaresini direniş göstermeden kabul etmişlerdir. Bölgenin Osmanlı öncesi en önemli yerleşim merkezi Stipion (Ştipone) Osmanlı fethinden sonra da varlığını devam ettirmiş, ancak Bulgar nüfusunun büyük bir kısmı yeni kurulan İhtiman kasabasına yerleşmiştir.⁶⁹ İhtiman'ın gelişimi için en önemli katkı Mihaloğlu ailesi tarafından sağlanmıştır. Konstantin Jireček'e göre Gazi Mihal Paşa İhtiman'da bir cami ile medrese için bir mütevellilik kurmuştur.⁷⁰ Aslında İhtiman'daki cami, imaret ve zaviye büyük olasılıkla II. Murad (1421–1451) zamanında yaşamış olan Mihaloğlu Mahmud Bey tarafından yaptırılmıştır.⁷¹ Vakfın son mütevellisi olan Yusuf Rağıb'a göre

⁶⁵ Nüzhet Paşa, *a.g.e.*, s. 113.

⁶⁶ Ayverdi, *Avrupa'da Osmanlı*, s. 75–76.

⁶⁷ Gökçek, *a.g.e.*, s. 32–34.

⁶⁸ *Bulgarsko narodno tvorcestvo*, Cilt 11: *Narodni predaniya i legendi [Bulgar Halk Eserleri]*, Cilt 11: *Rivayet ve Efsaneler*, Sofya 1963, s. 116.

⁶⁹ Rumen Kovaçev, "Opisi za istoriyata na grad İhtiman ot XVI-XVII vek [XVI.-XVII. Yüztüllara Ait İhtiman Tarihi ile İlgili Tahrirler]", *Etničeski i kulturni prostranstva na Balkanite. Sbornik v çest na prof. d.i.n. Tsvetana Georgieva*, ed. S. Ivanova, Sofya 2008, Cilt 1, s. 226–243.

⁷⁰ Konstantin Jireček, *Pituvaniya po Bulgaria [Bulgaristan'da Seyahatler]*, Sofya 1974, s. 168-169.

⁷¹ Semavi Eyice, "Sofya Yakınında İhtiman'da Gaazi Mihaloğlu Mahmud Bey İmaret-Camii", *Kubbealtı Akademi Mecmuası*, Sayı 2 (1975), s. 49–61.

külliyeye cami, imaret, fırın, mektep ve medreseden ibaretti.⁷² Vakfa ait olan gelirler, Fatih II. Mehmed döneminde tımara verilmiş olsa da II. Bayezid zamanında yine vakfa dönüştürülmüştür.⁷³ Kanuni I. Süleyman (1520–1566) zamanına ait Sofya sancağı mufassal tapu tahrir defterinde sadece İhtiman'daki Mahmud Bey Zaviyesi ve İmaretinin vakıfları kayıtlıdır.⁷⁴ 1544 yılı dolaylarında ve 1569–1570 tarihinde kaleme alınan tahrir defterlerinde⁷⁵ ve III. Murad (1595–1603) döneminden bir tapu tahrir defterinde yine sadece bu zaviyenin vakıfları kaydedilmiştir.⁷⁶ Vakfın gelirleri İhtiman kasabası ve yakınındaki 16 köyden (Çamcıgaz, Ali Alagöz, Kocalar, Saraçlar, Baraklar, Şemseddinli namı diğer Kara Ağalar, Kalıcılar, Odacılar, Tovacılar, Hacı Hamza, Karlılar, Otaşlar, Meralar, Kaya Yakub, Mehmed Bey ve Havlı) sağlanmakta idi.⁷⁷ Külliyeinin vakfiyesi de ne yazık ki mevcut değildir.

1889–1906 yılları arasında vakfın mütevellisi olan Mustafa Rağıp'ın 1889'da parasal yardım için Bulgaristan hükümetine hitaben yazdığı dilekçesinde “böylece Bulgar soylu olduğunu bizzat Gazi Mihal Bey'in kendi sanının doğruladığı 700 yıllık bir aileyi yıkıntıdan korursunuz” diye belirtilmiştir.⁷⁸ Dilekçede Mihaloğulları ailesinin Bulgar kökenli olduğu doğrultusundaki iddialar mantıken mütevellinin Bulgar hükümetinin dikkatini çekmek için yazılmış olmalıdır. Öte yandan Yurdan Trifonov'un belirttiği gibi Mihal adı bu ailenin Bulgar kökenli olduğu doğrultusundaki tahminlere yol açıyordu.⁷⁹ Bunun en belirgin örneği Bulgar tarihçisi Luka Oslekov'un 1934'te basılan bir kitabıdır. Bu kitaba göre Köse Mihal, İznik Rum İmparatorluğuna kaçmış olan Bulgar çarı Mitso (1256–1257) ile aynı kişiydi.⁸⁰

Bu kitaptan hareket ederek Mihaloğulları ailesi hakkında araştırmalar yapan Ömer Gökçek ve M. Tayyib Gökbilgin, Mihaloğulları ailesinin Rumeli'deki kollarından Plevne ile İhtiman dışında üçüncü bir kolun da Tırnova'da olduğunu kabul etmişlerdir. Bu üçüncü kolun kurucusunun Plevne'de oturan Ali Bey'in kardeşi varsayılan Gazi Firüz Bey olduğu sanılmaktadır. Bu konuda Gökbilgin, Gökçek'in tezini yüzde yüz kabul edip, Mehmed Neşri'nin

⁷² Gökçek, *a.g.e.*, s. 34.

⁷³ Kovaçev, *a.g.m.*, s. 232.

⁷⁴ BOA, *Tapu Tahrir Defteri* 409, s. 586.

⁷⁵ BOA, *Tapu Tahrir Defteri* 236, s. 608–623; *Tapu Tahrir Defteri* 539, s. 704–705. Bk. Kovaçev, *a.g.m.*, s. 235–237.

⁷⁶ Nevin Genç, *XVI. Yüzyıl Sofya Mufassal Tahrir Defteri'nde Sofya Kazası*, Eskişehir 1988, s. 688–729.

⁷⁷ Kovaçev, *a.g.m.*, s. 235–240.

⁷⁸ Trifonov, “Tarih ve Söylentilerde Mihalbey Oğulları”, s. 805.

⁷⁹ Aynı yer.

⁸⁰ Luka Oslekov, *Bulgarskiyat tsar Mitso – Gaazi Köse Mihal bey (Rodonaçalnik na Mihalebogovtsi, voditeli na akınciite) [Bulgar Çarı Mitso – Gazi Köse Mihal Bey (Akıncı Kumatanları olan Mihaloğulları Ailesi'nin Kurucusu)]*, Sofya 1934.

kroniğinden hareketle Firüz Bey'in II. Murad'ın emri üzerine Silistre'yi basan Eflak voyvodasına karşı sefere gittiği haberini aktarmaktadır.⁸¹ Gökçek'in iddiası ise Luka Oslekov'un kitabına dayanmaktadır.⁸² Hâlbuki Oslekov, hiç bir belge kullanmadan ve tamamen Tırnova bölgesinde yaygın olan rivayetlerden hareketle Firüz Bey'in Ali Bey'in kardeşi ve Mihaloğulları ailesinden olduğunu iddia etmektedir.⁸³ Oslekov'un muassırı olan Yurdan Trifonov, Firüz Bey'in Mihaloğullarından olduğunu kesin olarak kabul etmekten çekinirken⁸⁴ Milço Yovkov, Oslekov'un iddialarını temelsiz olarak nitelendirmektedir.⁸⁵ Firüz Bey'in Tırnova'da inşa ettirdiği caminin H. 839/M. 1435–1436 tarihli kitabesinde beyin adı "Firüz Bey ibni Abdullah" olarak yazılıdır.⁸⁶ Osmanlı kroniklerinde ise Firüz Bey'in, I. Bayezid (1389–1402) dönemi akıncı komutanlarından olduğunu belirtmek lazım.⁸⁷ Günümüze ulaşan kaynakların hiçbirinde Firüz Bey Mihaloğullarından olarak bahsedilmemektedir. Yukarıda da gösterildiği gibi Osmanlı belgelerinde Mihaloğulları ailesine mensup olan kişilerin bu aileyle alakalı oldukları mutlaka belirtilmiştir. Aile mensuplarına ait mezar taşlarının üzerindeki kitabelerde de bu aileye mensup olduklarının altını çizilmiştir.⁸⁸

Sonuç olarak Mihaloğulları ailesinin Rumeli kolu Edirne, Plevne ve İhtiman'da yerleşik olup bu aileye mensup olanlar bir yandan Osmanlı'nın Balkanlardaki fetihlerini kolaylaştırmış, öte yandan Osmanlı'nın bu bölgelerdeki idaresinde görev almış ve kurdukları vakıflarla Müslüman halkının dini ve eğitim ihtiyaçlarına hizmet etmişlerdir. Bu sebeple Mihaloğulları ailesi Balkanların tarihine damgasını vuran Osmanlı döneminin belirgin simgelerinden biri olmuştur.

---

⁸¹ Gökbilgin, a.g.m., s. 286.

⁸² Gökçek, a.g.e., s. 22 (dipnot 3), s. 27–28.

⁸³ Bk. Oslekov, a.g.e., s. 42, 47.

⁸⁴ Trifonov, a.g.m., s. 813–814.

⁸⁵ Milço Yovkov, "Legendi, predaniya i istoričeski fakti za Pavlikeni, Mihaltsi, Byala çerkva i Stambolovo" [Pavlikeni, Mihaltsi, Byala çerkva ve Stambolovo ile ilgili Efsaneler, Rivayetler ve Tarihsel Veriler], *Vekove*, Sayı 3 (1976), s. 64–73.

⁸⁶ Sonya Georgieva, "Novi dannı za tsırvkata "Sv. Petka" i za camiyata na Tsarevets vıv Veliko Tırnovo" [Veliko Tırnovo'da Tsarevets'teki Aya Petka Kilisesi ve Cami ile İlgili Yeni Veriler], *Arheologiya*, Sayı 2 (1967), s. 27–31.

⁸⁷ *Oruç Beğ Tarihi*, s. 49; *Aşıkpaşaoğlu Tarihi*, s. 69; Uzunçarşılı, a.g.e., s. 212, 260–261, 398.

⁸⁸ Bk. Ayverdi, *Osmanlı Mimarisinde*, s. 390–392.

Kaynakça**Yayınlanmamış Kaynaklar****Başbakanlık Osmanlı Arşivi**

Cevdet–Evkaf 761, 18645, 26938, 31368, 32420, 33310, 33179.

Cevdet–Maarif 486, 8644.

Tapu Tahrir Defterleri 236, 382, 409, 539, 713.

Sofya Ulusal Kütüphanesi Şarkiyat Bölümü

Defterler D62.

Yayınlanmış Kaynaklar

Oruç Beğ Tarihi, ed. Atsız, İstanbul: Tercüman Gazetesi (basım tarihi yok).

BALASÇEV, Georgi, İHÇİEV, Diamandi, “Turskite vakıfı v bulgarskoto tsarstvo i dokumenti vırhu tyah” [Bulgar Çarlığında Türk Vakıfları ve Onlarla İlgili Belgeler], *Minalo*, 3, 1909, s. 239–264.

Bulgarsko narodno tvorçestvo, Cilt 11: *Narodni predaniya i legendi [Bulgar Halk Eserleri]*, Cilt 11: *Rivayet ve Efsaneler*, Sofya 1963.

Aşıkpaşaoğlu Tarihi, ed. Atsız, İstanbul 1992.

Evlıya Çelebi Seyahatnamesi, ed. S. A. Kahraman, Y. Dağlı, 3. Kitap, İstanbul 1999.

Evlıya Çelebi Seyahatnamesi, ed. S. A. Kahraman, Y. Dağlı, 6. Kitap, İstanbul 2001.

GENÇ, Nevin, *XVI. Yüzyıl Sofya Mufassal Tahrir Defteri'nde Sofya Kazası*, Eskişehir 1988.

GÖKBİLGİN, M. Tayyib, *XV–XVI. Asırlarda Edirne ve Paşa Livası. Vakıflar, Mülkler, Mukataalar*, İstanbul 1952.

GÖKBİLGİN, M. Tayyib, “Kanuni Sultan Süleyman Devri Başlarında Rumeli Eyaleti, Livaları, Şehir ve Kasabaları”, *Belleten*, 77–80, 1956, s. 247–285.

KOVAÇEV, Rumen, *Opis na Nikopolskiya sancak ot 80-te godini na XV vek Sofya [1480’li Yıllara Ait Niğbolu Sancağı Tapu Tahrir Defteri]*, 1997.

LEVEND, Agah Sırrı, *Gazavat-Nameler ve Mihaloğlu Ali Bey’in Gazavat-Namesi*, Ankara 1956.

Müneccimbaşı Ahmed b. Lütfullah, *Camiü’l-Düvel. Osmanlı Tarihi (1299–1481)*, ed. A. Ağrakça, İstanbul 1995.

Turski izvori za bulgarskata istoriya [Bulgar Tarihi İle İlgili Türk Kaynakları], Cilt 2, Sofya 1966.

Turski izvori za bulgarskata istoriya [Bulgar Tarihi İle İlgili Türk Kaynakları], Cilt 3, Sofya 1972.

Kitap ve Makaleler

- AYANOV, Georgi, "Privilegirovani oblasti v Severoiztočna Stranca" [Kuzeydoğu Stranca'da vergiden muaf tutulan bölgeler], *Arhiv za poselıştni proučvania*, 2, 1938, s. 32–36.
- AYVERDİ, Ekrem Hakkı, *Avrupa'da Osmanlı Mimari Eserleri*, Cilt 4. Bulgaristan, Yunanistan, Arnavudluk, İstanbul 1982.
- AYVERDİ, Ekrem Hakkı, *Osmanlı Mimarisinde Çelebi ve II. Sultan Murad Devri (1403–1451)*, İstanbul 1989.
- BARKAN, Ömer Lütfi, "Osmanlı İmparatorluğunda Bir İskân ve Kolonizasyon Metodu Olarak Vakıflar ve Temlikler. II. Vakıfların Bir İskân ve Kolonizasyon Metodu Olarak Kullanılmasında Diğer Şekiller", *Vakıflar Dergisi*, 2, 1942, s. 279–386.
- ÇALI, Ayşegül, "Akıncı Beyi Evrenos Bey'e Ait Mülkname", *Osmanlı Tarihi Araştırma ve Uygulama Merkezi Dergisi: OTAM*, S. 20, Ankara 2006, s. 59–79.
- ÇULPAN, Cevdet, "Balkanlar'da Osmanlı Devri Türk Kütüphaneleri", *Türk Kültürü*, 4/37–48, 1965–1966, s. 418–425.
- EYİCE, Semavi, "Sofya Yakınında İhtiman'da Gaazi Mihaloğlu Mahmud Bey İmaret-Camii", *Kubbealtı Akademi Mecmuası*, 2, 1975, s. 49–61.
- GAZİMİHAL, Mahmut R., "İstanbul Muhasaralarında Mihaloğulları ve Fatih Devrine Ait Bir Vakıf Defterine Göre Harmankaya Malikânesi", *Vakıflar Dergisi*, 4, 1958, s. 125–137.
- GEORGİEVA, Sonya, "Novi danni za tsırkvata "Sv. Petka" i za camiyata na Tsarevets vıv Veliko Tırnovo" [Veliko Tırnovo'da Tsarevets'teki Aya Petka Kilisesi ve Cami ile İlgili Yeni Veriler], *Arheologiya*, 2, 1967, s. 27–31.
- GÖKBİLGİN, M. Tayyib, "Mihal-Oğulları", *İslâm Ansiklopedisi*, Cilt 8, İstanbul 1960, s. 285–292.
- GÖKÇEK, Ömer, *Köse Mihal Oğulları*, İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi basılmamış mezuniyet tezi, 1950.
- IMBER, Colin, "The Legend of Osman Gazi", *The Ottoman Emirate (1300–1389). Halcyon Days in Crete I. A Symposium held in Rethymnon 11–13 January 1991*, Ed. Elizabeth Zachariadou, Rethymnon 1993, s. 67–76.
- IMBER, Colin, "Osman Gazi Efsanesi", *Osmanlı Beyliği (1300–1389)*, Ed. Elizabeth Zachariadou, İstanbul 1997, s. 68–77.
- JIREČEK, Konstantin, *Pıtuvaniya po Bilgaria [Bulgaristan'da Seyahatler]*, Sofya 1974.
- KAYAPINAR, Ayşe, "Kuzey Bulgaristan'da Gazi Mihaloğulları Vakıfları (XV–XVI. Yüzyıl)", *Abant İzzet Baysal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 10, 2005, s. 169–181.
- KAYAPINAR, Levent, "Teselya Bölgesinin Fatih Turahan Bey Ailesi ve XV.–XVI. Yüzyıllardaki Hayır Kurumları", *Abant İzzet Baysal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 10, 2005, s. 184–196.

- KIEL, Machiel, "Urban Development in Bulgaria in the Turkish Period: the Place of Turkish Architecture in the Process", *International Journal of Turkish Studies*, 4/2, 1989, s. 79–129.
- KIPROVSKA, Mariya, "The Mihaloğlu Family: Gazi Warriors and Patrons of Dervish Hospices", *Osmanlı Araştırmaları*, 32, 2008, s. 193–222.
- KOVAÇEV, Rumen, "Opisi za istoriyata na grad İhtiman ot XVI-XVII vek [XVI.-XVII. Yüztillara Ait İhtiman Tarihi ile İlgili Tahrirler]", *Etničeski i kulturni prostranstva na Balkanite. Sbornik v čest na prof. d.i.n. Tsvetana Georgieva*, Ed. S. Ivanova, Sofya 2008, Cilt 1, s. 226–243.
- NÜZHET Paşa, *Abvâl-i Gâzi Mihâl*, Dersaadet 1315.
- OSLEKOV, Luka, *Bilgarskiyat tsar Mitso – Gaazi Köse Mihal bey (Rodonačalnik na Mihalbegovtsi, voditeli na akıncıite) [Bulgar Çarı Mitso – Gazi Köse Mihal Bey (Akıncı Kumatanları olan Mihaloğulları Ailesi'nin Kurucusu)]*, Sofya 1934.
- ÖZER, Mustafa, "Edirne'de Mihaloğullarının İmar Faaliyetleri ve bu Aileye Ait Mezar Taşlarının Değerlendirilmesi", *1. Edirne Kültür Araştırmaları Sempozyumu Bildirileri (23–25 Ekim 2003)*, ed. Levent Doğan, Edirne 2003, s. 311–349.
- PALA, Ayhan, "Rumeli'de bir Akıncı Ailesi: Gümlüoğulları ve Vakıfları", *Hacı Bektaş Veli Dergisi*, 43, 2007, s. 137–144.
- SABEV, Orlin, "Rodit Mihaloglu i müsülmanskoto obrazovanie v bilgarskite zemi na Osmanskata imperiya" [Mihaloğulları Ailesi ve Osmanlı İmparatorluğu'nun Bulgar Topraklarında Müslüman Eğitimi], *İstoriya na müsülmanskata kultura po bilgarskite zemi. İzledvania [Bulgar Topraklarında Müslüman Kültür Tarihi. Araştırmalar]*, ed. Rossitsa Gradeva, Sofia 2001, s. 136–166.
- SABEV, Orlin, "Rodit Mihaloglu i müsülmanskata kulura v Pleven prez XV–XIX vek" [Mihaloğulları Ailesi ve XV.–XIX. Yüzyıllarda Plevne'de Müslüman Kültürü], *730 godini grad Pleven i myastoto mu v natsionalnata istoriya i kultura [730 Yıl Boyunca Plevne Şebri ve Milli Tarih ve Kültürde Yeri]*, ed. Mihail Grınçarov, Pleven 2002, s. 140–152.
- SABEV, Orlin, "The Legend of Köse Mihal: Additional Notes", *Turcica*, 34, 2002, s. 241–253.
- TRIFONOV, Yurdan, *İstoriya na grada Pleven do Osvoboditelnata vojna [Kurtuluş Savaşı Öncesi Plevne Şebri'nin Tarihi]*, Sofya 1933.
- TRIFONOV, Yurdan, "Tarih ve Söylentilerde Mihalbey Oğulları", Çev. Türker Acaroğlu, *Belleten*, 60/229, 1996 [1997], s. 801–818.
- UZUNÇARŞILI, İsmail Hakkı, *Osmanlı Tarihi*, Cilt I, Ankara 1988.
- YOVKOV, Milço, "Legendi, predaniya i istoričeski fakti za Pavlikeni, Mihaltsi, Byala çerkva i Stambolovo" [Pavlikeni, Mihaltsi, Byala çerkva ve Stambolovo ile ilgili Efsaneler, Rivayetler ve Tarihsel Veriler], *Vekove*, 3, 1976, s. 64–73.
- ZIROEVIÇ, Olga, "Smederevski sancakbey Ali-beg Mihaloglu" [Semendire Sancakbeyi Mihaloğlu Ali Bey], *Zbornik za istoriyu matitsa srpska*, 3, 1971, s. 9–27.